

ВАЛЕРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ СОКУРЕНКО,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
Харківський національний університет внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-8923-5639>,

e-mail: rector_hnuvs@ukr.net

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Аргументовано, що необхідною передумовою забезпечення національної безпеки держави є забезпечення якісної підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони. Охарактеризовано сучасний стан підготовки кадрів і виокремлено проблемні питання в цій сфері. Наголошено на необхідності оновлення підходів до підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони за допомогою запровадження інтегрованої системи освіти для персоналу сектору безпеки і оборони, в межах якої мають водночас дотримуватися принципи спеціалізації та індивідуалізації підготовки кадрів, орієнтованої на підвищення фахового рівня персоналу, а також запровадження якісно нової культури безпеки персоналу на основі принципів і стандартів Європейського Союзу та НАТО.

Ключові слова: сектор безпеки і оборони, національна безпека, кадри, персонал, освіта, кризові ситуації, підготовка.

Оригінальна стаття

ВСТУП. Для забезпечення належного функціонування сектору безпеки і оборони в Україні важливого значення набувають створення реальних умов для розвитку безпекових спроможностей нашої держави та формування безпекового середовища, здатного своєчасно реагувати на різноманітні кризові ситуації (ведення гібридної війни, здійснення інформаційного та інформаційно-психологічного впливу, орієнтованого на формування негативного іміджу України на міжнародній арені, спроби Російської Федерації дестабілізувати політичну й економічну ситуацію в Україні, зростання кількості кіберзагроз щодо автоматизованих систем державного та військового управління, об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, поширення міжнародного тероризму, поширення коронавірусної хвороби (COVID-19), недостатній захист права власності тощо). Це потребує вироблення власної цілісної системи реагування на внутрішні та зовнішні загрози національній безпеці нашої держави (щодо їх виявлення та нейтралізації, а також запобігання їх настанню в майбутньому). У межах функціонування такої системи особлива увага має приділятися: а) належному використанню ресурсів, зокрема людських; б) оптимізації системи управління персоналом, зокрема щодо прогнозування і стратегічного планування діяльності; в) оновленню підходів до організації підготовки персоналу для сектору безпеки і оборони, здатного на якісному рівні виконувати завдання за приз-

наченням і своєчасно реагувати на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці нашої держави як у мирний час, так і в особливий період; г) створенню сучасної системи моніторингу, аналізу, прогнозування, моделювання та підтримки ухвалення рішень у сфері безпеки і оборони за уніфікованими методиками; ґ) виробленню адаптивних стратегій управління персоналом.

Як зазначають С. Сьомін та О. Резнікова (2017, с. 68), нині підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони України здійснюється за загальноосвітніми стандартами й обсягами, не має власної системи оцінювання якості професійного навчання, є обтяженою непотрібним змістовим і часовим навантаженням, а головне – не враховує реальних потреб сил безпеки України. Отже, зважаючи на вищевикладене, важливого значення набуває оновлення підходів до підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони за допомогою запровадження інтегрованої системи освіти для персоналу сектору безпеки і оборони, в межах якої мають водночас дотримуватися принципи спеціалізації та індивідуалізації підготовки кадрів, орієнтованої на підвищення фахового рівня персоналу, а також запровадження якісно нової культури безпеки персоналу на основі принципів і стандартів Європейського Союзу та НАТО. Тобто на перший план виходить питання оптимізації підходів до проведення освітньої діяльності в межах сектору безпеки і оборони, орієнтованої на досягнення показників

бойової підготовки за стандартами НАТО, інтенсифікацію підготовки та професіоналізацію особового складу, що в результаті має призвести до підвищення якості кадрового забезпечення цього сектору в цілому. Власне це і підкреслює актуальність проведення нашого наукового дослідження.

Слід зазначити, що функціонування сектору безпеки і оборони не обмежується одним суб'єктом, його складовими є Міністерство оборони України, Збройні сили України, Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державна спеціальна служба транспорту України, розвідувальні органи України та Рада національної безпеки і оборони України. Отже, в межах однієї наукової статті практично неможливо охарактеризувати особливості підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони, притаманні кожному із зазначених вище суб'єктів. Наразі важливим питанням є визначення загальних тенденцій, притаманних процедурним питанням, пов'язаним зі здійсненням підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони в цілому, без виокремлення її специфіки в межах окремого суб'єкта вказаного сектору.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Мета статті полягає у визначенні загальних тенденцій, притаманних процедурним питанням, пов'язаним зі здійсненням підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони в Україні. Зважаючи на сформульовану мету, її завданнями є визначення сучасного стану підготовки кадрів сектору безпеки і оборони, виокремлення проблемних питань у цій сфері, висвітлення сучасних тенденцій щодо оптимізації процесів підготовки кадрів для складових сектору безпеки і оборони та вироблення комплексних заходів, орієнтованих на підвищення професіоналізації служби у складових сектору безпеки і оборони.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ. Проблемним питанням, пов'язаним із забезпеченням національної безпеки держави, функціонуванням окремих суб'єктів сектору безпеки і оборони держави, їх кадрового забезпечення та особливостям підготовки персоналу присвятили свою увагу такі вчені: Р. Шаповал, В. Настюк, О. Безпалова, Н. Христинченко (2018); С. Ващенко, Ю. Рябченко, О. Джафарова, В. Біла,

І. Арістова (2019); С. Шатрава, М. Сморярова, Ю. Гаруст, К. Кривошеев (2019); О. Музичук, О. Безпалова, К. Рудой, Л. Каленіченко (2020); О. Безпалова, С. Онопрієнко, С. Тарасов, Ж. Завальна, М. Старинський (2020); О. Панова, А. Танько, В. Повідиш, О. Алексєєва (2020); О. Безпалова, В. Аброськін, О. Андрійко, О. Синявська (2020); О. Бринець, Р. Шаповал, А. Бахаєва, В. Пчелін, А. Фоменко (2021) та ін. Названі вище науковці ґрунтовно дослідили проблемні питання, пов'язані з теоретико-методологічними засадами забезпечення національної безпеки держави, особливостями протидії загрозам національній безпеці, водночас приділивши увагу питанням оптимізації підготовки кадрів для органів державної влади, діяльність яких пов'язана із забезпеченням національної безпеки як на загальнодержавному, так і на локальному рівнях. Проте, зважаючи на оновлення підходів до підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони за допомогою запровадження інтегрованої системи освіти для персоналу цього сектору, сьогодні надзвичайно важливого значення набуває проведення наукових досліджень у напрямі вдосконалення професійної підготовки кадрів для нього, а також системи добору, розстановки, професійної підготовки і виховання особового складу. Зважаючи на це, необхідність проведення відповідного наукового дослідження не викликає жодних сумнівів.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. У зв'язку з необхідністю досягнення поставленої мети під час дослідження було використано загальнотеоретичні та спеціально-наукові методи наукового пізнання. Використання обраного арсеналу методів дало змогу забезпечити наукову обґрунтованість висновків, відповідність поставлених завдань отриманим висновкам і науково-практичну значущість проведеного дослідження. Метод сходження від абстрактного до конкретного дав можливість усвідомити, що необхідною передумовою забезпечення національної безпеки держави є забезпечення якісної підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони, які будуть здатні своєчасно реагувати на різноманітні кризові ситуації. Використання ґносеологічного методу дало змогу дійти висновку про важливість висвітлення сучасних тенденцій оптимізації процесів підготовки кадрів для складових сектору безпеки і оборони та вироблення комплексних заходів, орієнтованих на підвищення професіоналізації служби у складових цього сектору. За допомогою методу узагальнення встановлено коло проблемних питань, що стоять на порядку денному перед сектором

безпеки і оборони у напрямі підвищення ефективності його функціонування та вдосконалення підготовки кадрів. Під час використання методів індукції та дедукції обґрунтовано потребу в необхідності оновлення підходів до підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони за допомогою запровадження інтегрованої системи освіти для персоналу цього сектору, в межах якої мають водночас дотримуватися принципи спеціалізації та індивідуалізації підготовки кадрів, орієнтованої на підвищення фахового рівня персоналу, а також запровадження якісно нової культури безпеки персоналу на основі принципів і стандартів Європейського Союзу та НАТО. Метод аналізу дав змогу зосередити увагу на дискусійних моментах, що виникають у зв'язку з подвійним підпорядкуванням закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання відповідним центральним органам виконавчої влади, в межах відання яких вони перебувають, та Міністерству освіти і науки України, а також необхідності одночасного дотримання вимог, які висуваються Національним агентством з питань забезпечення якості вищої освіти. Порівняльно-правовий і логіко-семантичний методи дали можливість сформулювати пропозиції щодо необхідності розроблення Концепції підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України й окреслити коло питань, що мають знайти в ній своє відображення. У результаті використання методу системного аналізу аргументовано, що для забезпечення якісної підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони важливими є формування якісної системи рекрутингу та комплектування сил безпеки і оборони професійними кадрами, оновлення підходів до проведення процедури відбору (як професійного, так і психологічного, морального) кандидатів на службу до органів сектору безпеки і оборони, підвищення якості підготовки наукових кадрів, які мають спеціалізовані знання, вміння, навички та методи, необхідні для вирішення проблем, пов'язаних із функціонуванням сектору безпеки і оборони; посилення практичної підготовки, зокрема проведення тренінгових навчань, орієнтованих на набуття практичних навичок і вмінь із вирішення конфліктів без застосування спеціальних засобів та зброї; підвищення якості й інтенсивності спільної підготовки сил оборони до ведення стратегічних дій.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Одним із необхідних кроків у напрямі забезпечення національної безпеки, захисту прав і свобод громадян є посилення ін-

ституційних, оборонних і безпекових спроможностей органів, що входять до сектору безпеки і оборони. Досягти цього можна, зокрема, через удосконалення рівня підготовки особового складу сектору безпеки і оборони, професіоналізації служби в органах цього сектору, підвищення якості й інтенсивності підготовки його працівників, трансформацію професійної культури, забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, удосконалення кадрового потенціалу сектору безпеки і оборони, впровадження сучасних процедур управління персоналом, удосконалення процедур прийняття на службу до органів сектору безпеки і оборони та просування нею, запровадження стратегічного планування людських ресурсів під час здійснення управління сектором безпеки і оборони, оновлення наявних підходів до підготовки особового складу органів сектору безпеки і оборони з урахуванням стандартів НАТО і країн – членів Європейського Союзу, створення дієвої системи реагування на кризові ситуації, які загрожують національній безпеці, тощо (Сокурченко, 2021, с. 18). Варто звернути увагу, що саме від рівня підготовки кадрів для органів сектору безпеки і оборони безпосередньо залежать своєчасність і ефективність реалізації зазначених вище заходів. Зважаючи на це, важливого значення набувають висвітлення сучасних тенденцій щодо оптимізації процесів підготовки кадрів для складових сектору безпеки і оборони та вироблення комплексних заходів, орієнтованих на підвищення професіоналізації служби у складових цього сектору.

Як цілком слушно зазначають А. Рибидайло, О. Прокопенко та С. Терещенко (2020, с. 102), особливої актуальності професіоналізація персоналу сектору безпеки і оборони набуває в сучасних умовах ведення збройної боротьби, головними критеріями якої на поточний момент є майстерне володіння сучасними засобами озброєння та військової техніки, досконале управління боем (операцією) з метою виконання завдання і максимально можливого збереження життя особового складу. Зважаючи на це, особлива увага під час підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони має приділятися питанням вивчення можливих сценаріїв виникнення внутрішніх та зовнішніх загроз національній безпеці держави.

Кожна країна має свої власні унікальні системи підготовки фахівців у сфері правоохоронної діяльності, які були створені під впливом різних чинників, однак всі вони мають характерні особливості (Shvets et al., 2020, p. 201). На жаль, у реаліях сьогодення системі

підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України притаманна низка недоліків. Так, по-перше, відсутня власна комплексна система оцінювання якості такої підготовки, спостерігається функціонування лише її окремих елементів, які враховують лише частину реальних проблем, що стоять перед сектором безпеки і оборони. Тобто виокремлюється лише частина загроз зовнішній і внутрішній безпековій ситуації, проте немає механізму їх комплексного аналізу та вироблення дієвого алгоритму дій щодо протидії їм. По-друге, зростання кількості й різноманітності гібридних загроз актуалізує потребу в оновленні підходів до організації освітнього процесу під час підготовки кадрів для органів сектору безпеки і оборони, досягти чого оперативного не завжди можливо під час розроблення навчальних програм і планів. Зважаючи на це, вважаємо за можливе підтримати думку С. Сьоміна та О. Резнікової (2017, с. 68), які зазначають, що «аналіз досліджень і публікацій вітчизняних експертів, а також нормативно-правових актів України дозволяє зробити висновок про те, що попри значну кількість документів, які визначають порядок і стандарти здобуття вищої освіти в Україні, зокрема законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, а також постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 “Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти”, підходи до підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони в нашій державі наразі є застарілими та не відповідають потребам забезпечення національної безпеки в сучасних умовах». Звісно, що зазначеними недоліками коло проблемних питань, що стоять на порядку денному перед сектором безпеки і оборони у напрямі підвищення ефективності його функціонування та вдосконалення підготовки кадрів, не обмежується, проте саме вони є ключовими й такими, які слід вирішувати першочергово.

У Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженій 14 березня 2016 р., акцентовано увагу на важливості запровадження інтегрованої системи освіти, бойової та спеціальної підготовки персоналу в секторі безпеки і оборони із залученням викладачів, інструкторів із держав – членів НАТО і ЄС, формування нової культури безпеки зі збереженням за необхідності спеціалізації та індивідуалізації системи підготовки кадрів, підвищення фахового рівня персоналу сектору безпеки і оборони, забезпечення його високої мотивації до належного виконання

завдань за призначенням¹. Слід звернути увагу, що відповідно до вказаної Концепції на перший план виходить завдання щодо застосування в освітньому процесі практичних занять, спрямованих саме на отримання слухачами практичних навичок оперативної роботи, методик моделювання ситуацій, максимально наближених до реальних.

Акцент на необхідності створення системи безперервної підготовки кадрів для задоволення потреб оборонно-промислового комплексу, підвищення мотивації та забезпечення правового і соціального захисту працівників сектору безпеки та оборони робиться і у Стратегії розвитку військово-оборонного комплексу України². Аналіз положень цієї Стратегії дав змогу дійти висновку, що керівництво нашої держави сьогодні зосереджує увагу саме на підвищенні престижності роботи працівників сектору безпеки і оборони.

У Стратегії національної безпеки України, затвердженій Рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 р., однією із ключових засад забезпечення національної безпеки визначено стримування, тобто розвиток оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України³. Досягти дотримання вказаної засади можна лише завдяки посиленню спроможностей складових сектору безпеки і оборони в результаті підвищення якості й інтенсивності підготовки персоналу для органів державної влади, на які покладаються завдання щодо здійснення оперативних, правоохоронних та оборонних заходів

¹ Про затвердження рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»: Указ Президента України від 14.03.2016 № 92 // Президент України: офіц. сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/922016-19832> (дата звернення: 29.06.2021).

² Про Стратегію розвитку військово-оборонного комплексу України: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18.06.2021 // Рада національної безпеки і оборони України: офіц. сайт. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/4960.html> (дата звернення: 29.06.2021).

³ Про Стратегію національної безпеки України: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 // Президент України: офіц. сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 29.06.2021).

(тобто суб'єктів оборонного і безпекового секторів).

Необхідно звернути увагу на те, що підготовка кадрів для органів сектору безпеки і оборони здійснюється в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, підпорядкованих відповідним центральним органам виконавчої влади. У зв'язку із цим виникає ситуація подвійного підпорядкування, оскільки вказані заклади вищої освіти перебувають одночасно в підпорядкуванні Міністерства освіти і науки України, а також мають дотримуватися вимог, що висуваються Національним агентством з питань забезпечення якості вищої освіти. Певні труднощі виникають під час поєднання вимог Міністерства освіти і науки України та Національного агентства з питань забезпечення якості вищої освіти зі специфічними умовами навчання в таких закладах, що ускладнює їх реформування в загальному руслі відповідних процесів (Андреев, 2017, с. 100). У зв'язку із цим виникає декілька проблемних питань:

- не всі заклади вищої освіти, де здійснюється підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони, можуть забезпечити абсолютно відкритий характер свого функціонування та організації освітнього процесу через наявність підготовки такої категорії працівників, для яких навчання здійснюється за допомогою викладання спеціальних навчальних дисциплін, де містяться відомості під грифом «таємно» та «цілком таємно»;

- неможливо повною мірою забезпечити право закладів вищої освіти, де здійснюється підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони, на автономію (самостійність, незалежність тощо) у зв'язку зі специфікою та організаційною структурою окремих органів, що входять до сектору безпеки і оборони;

- вимоги дотримання принципів відкритості і гласності під час атестації здобувачів вищої освіти в закладах вищої освіти, де здійснюється підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони, не завжди можна повністю реалізувати через наявність навчальних дисциплін, де містяться відомості під грифом «таємно» та «цілком таємно»;

- важко уникнути спеціалізації через існування однакових стандартів вищої освіти (це переважно стосується закладів вищої освіти, де здійснюється підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони, тобто йдеться про специфіку навчання, притаманну конкретному закладу вищої освіти) (Сокурєнко, 2021, с. 18–19).

У зв'язку із цим важливого значення набуває налагодження конструктивної взаємодії

між закладами вищої освіти, які перебувають у межах відання органів державної влади, що є складовими сектору безпеки і оборони, до відання яких належать спеціалізовані заклади вищої освіти, Міністерством освіти і науки України та Національним агентством з питань забезпечення якості вищої освіти. Одним із результатів такої взаємодії може бути розроблення Концепції підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України. У зазначеній Концепції мають знайти своє чітке висвітлення:

- уніфіковані професійні стандарти освітньої підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони, в яких обов'язково має бути вимога до врахування гендерної рівності освітніх програм;

- вимоги до освітніх програм відповідних закладів вищої освіти з урахуванням специфіки підготовки і профілю майбутньої спеціалізації, сформульовані з максимальним дотриманням вимог Міністерства освіти і науки України та Національного агентства з питань забезпечення якості вищої освіти, узгоджених з позицією роботодавця (замовника освітніх послуг);

- освітні програми, які мають чітко окреслювати особливості підготовки офіцерського, сержантського та старшинського складу для органів державної влади, що є складовими сектору безпеки і оборони (зокрема враховувати методiku підготовки до здійснення завдань оборонного та правоохоронного характеру за стандартами НАТО);

- можливість розроблення та ухвалення стандартів вищої освіти не лише для окремої спеціальності, а і з урахуванням специфіки навчання в межах окремого закладу вищої освіти, що підпорядковується конкретному органу державної влади – складовій сектору безпеки і оборони (це зумовлено характером і специфікою здійснення оперативних, правоохоронних та оборонних заходів);

- критерії оцінювання якості підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони;

- межі автономії закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку кадрів для сектору безпеки і оборони;

- процедура здійснення безпосереднього управління закладами вищої освіти тими центральними органами державної влади, в підпорядкуванні яких вони перебувають;

- світові тенденції забезпечення гендерно орієнтованого підходу під час відбору кандидатів на посади у складових сектору безпеки і оборони, їх підготовки, підвищення кваліфікації та просування по службі;

- вимоги до розроблення графіків освітнього процесу, орієнтованих на обов'язкове

поєднання принципів спеціалізації та індивідуалізації підготовки кадрів, дотримання яких дасть змогу підвищити фаховий рівень персоналу;

- вимоги до поєднання принципів гласності (відкритості) і конфіденційності під час організації освітнього процесу (з урахуванням грифу таємності під час викладання окремих навчальних дисциплін), а також проведення атестації здобувачів вищої освіти;

- процедура реалізації принципів доброчесності, прозорості і підзвітності, вироблена відповідно до міжнародних стандартів і практик, установлених для оборонного та безпекового секторів;

- інструменти й механізми виховання і дотримання вимог доброчесності;

- структура кваліфікаційних вимог (компетенційних профілів) для посадових осіб органів сектору безпеки, діяльність яких пов'язана з виконанням завдань військової служби та служби у правоохоронних органах;

- процедура кадрового аудиту сектору безпеки і оборони України, що дасть змогу чітко встановити спеціальності, потребу в яких держава відчуває якнайбільше, та переглянути обсяг державного замовлення на підготовку фахівців такого рівня і напряму тощо.

Важливим аспектом забезпечення підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони також є формування якісної системи рекрутингу та комплектування сил безпеки і оборони професійними кадрами, здатними на належному рівні виконувати покладені на них завдання. Указана система має ґрунтуватися на чітко визначених прозорих і справедливих критеріях добору майбутніх працівників. Створення такої системи дасть змогу провести якісний набір охочих працювати у відповідних органах державної влади, що є складовими сектору безпеки і оборони, й виконувати покладені на них оперативні завдання охоронного та правоохоронного характеру.

У цьому контексті також слід звернути увагу на те, що сьогодні нагальним питанням є посилення морально-психологічної та національно-патріотичної підготовки кадрів для органів сектору безпеки і оборони, що має досягатися за допомогою запровадження ефективної системи соціально-психологічної роботи, військово-патріотичного, духовного та морально-етичного виховання персоналу. У зв'язку із цим потребує перегляду й оновлення підходів до проведення процедура відбору (як професійного, так і психологічного, морального) кандидатів на службу до органів сектору безпеки і оборони нашої держави, під час

якої мають одночасно оцінюватись як потенційні професійні якості кандидата на посаду, так і психологічні та моральні якості. При цьому у процедурі оцінювання мають використовуватись одночасно організаційно-управлінські, ідейно-виховні, мотиваційні та соціальні механізми впливу. У цьому контексті Г. Букур-Марку, Ф. Флурі й Т. Тагаре (2011, с. 144) слушно зазначають, що для забезпечення професійними кадрами сфери національної безпеки та оборони важливе значення має спроможність системи мотивації персоналу успішно конкурувати з іншими видами діяльності й комерційним сектором економіки стосовно можливостей оплати праці фахівців аналогічного рівня кваліфікації та посади.

Одна з особливостей підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони полягає в тому, що до кандидатів на службу на законодавчому рівні висуваються певні вимоги, відповідність яким визначається в результаті проходження кандидатом на посаду системи відбору за допомогою проходження тесту загальних компетентностей. Як цілком слушно зазначає В. Романюк (2017, с. 242), «не вважається дискримінацією права на здобуття вищої освіти встановлення обмежень і привілеїв, що визначаються специфічними умовами здобуття вищої освіти, зумовленими особливостями отримання кваліфікації». Запровадження певних вимог (обмежень і привілеїв для кандидатів на службу в органах сектору безпеки і оборони) в сукупності має призвести до отримання випускником закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання достатньої компетентності (динамічної комбінації знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей та морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність) (Романюк, 2017, с. 242).

Також варто звернути увагу на необхідність підвищення якості підготовки наукових кадрів, що мають спеціалізовані знання, вміння, навички та методи, необхідні для вирішення проблем, пов'язаних із функціонуванням сектору безпеки і оборони, оптимізацією практики ухвалення управлінських рішень, пов'язаних із необхідністю оперативного вирішення кризових ситуацій та мінімізації їх негативних наслідків.

Особливої уваги потребує вирішення питання щодо підготовки / підвищення кваліфікації працівників сектору безпеки і оборони, що працюють на керівних посадах або призначаються на них, оскільки саме ця категорія

працівників повинна в повному обсязі володіти знаннями, вміннями та навичками, необхідними для перебігу управлінських процесів у секторі безпеки і оборони. У межах підвищення кваліфікації працівників сектору безпеки і оборони особлива увага має приділятися практичній підготовці, зокрема проведенню тренінгових навчань, орієнтованих на надання практичних навичок і вмінь вирішення конфліктів без застосування спеціальних засобів та зброї. Тренінгові форми навчання за умови максимальної імітації реальних ситуацій дають змогу більшою мірою адаптувати правоохоронців до типових та екстремальних ситуацій і забезпечують професійність їхніх дій (Долинська, 2020, с. 35).

Неодмінною умовою якісної підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони є налагодження комплексної взаємодії всіх складових цього сектору в зазначеному напрямі. Досягти цього можна завдяки підвищенню якості й інтенсивності спільної підготовки сил оборони до ведення стратегічних дій (стратегічного розгортання територіальної оборони України, руху опору, операцій сил оборони), участь у міжнародних операціях із підтримання миру і безпеки¹. Саме завдяки взаємодії відповідних складових сектору безпеки і оборони можна забезпечити підготовку кадрів, здатних оперативно та злагоджено реалізовувати спільні превентивні дії, вживати оперативних та інноваційних заходів стратегічного і тактичного характеру в напрямі протидії загрозам національній безпеці нашої держави. У свою чергу, це потребує внесення до освітніх програм і навчальних планів закладів вищої освіти, що перебувають у підпорядкуванні складових сектору безпеки і оборони, відповідних змін і доповнень стосовно передбачення проведення спільних навчальних занять і тренувань.

ВИСНОВКИ. Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що проблема вдосконалення підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони не втрачає актуальності, оскільки саме на цю категорію працівників покладається завдання щодо забезпечення законності та правопорядку в державі, захисту прав і свобод громадян та інтересів держави від незаконних посягань і забезпечення національної безпе-

ки. Зважаючи на це, всі складові сектору безпеки та оборони, в підпорядкуванні яких перебувають заклади освіти, повинні докладати зусиль для здійснення підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних належним чином виконувати покладені на них завдання правоохоронного та оборонного характеру.

Отже, сьогодні на заклади вищої освіти, що готують кадри для органів сектору безпеки і оборони України, покладається надзвичайно важлива місія: оновити наявні підходи до підготовки своїх кадрів, урахувати позитивний досвід країн Європейського Союзу та НАТО в цій сфері, акумулювати отримані знання та розробити якісні освітні програми, які враховуватимуть ті загрози, що сьогодні стоять перед нашою державою, посягають на її національну безпеку, незалежність і суверенність (Сокурченко, 2021, с. 19). У зв'язку із цим важливого значення набуває розроблення Концепції підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України, щодо змісту якої було сформульовано власні міркування в цій статті.

На нашу думку, нагальним питанням є реформування системи підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони за допомогою впровадження системних змін у підходах до організації такої освіти, формування її нової парадигми, що ґрунтуватиметься на принципах і стандартах Європейського Союзу та НАТО. Це, у свою чергу, потребує проведення інституційного аудиту наявної системи професійної освіти в секторі безпеки і оборони, імплементації міжнародних стандартів набуття професійних компетентностей працівниками цього сектору протягом усього часу їх служби. У результаті це дасть змогу створити умови для інтеграції спеціалізованої освіти працівників для сектору безпеки і оборони до загальнодержавної системи вищої освіти з урахуванням специфіки її отримання та характеру завдань, що ставляться перед цієї категорією працівників. У зв'язку із цим необхідно переглянути вимоги щодо наявності лише однієї освітньої програми для кадрів сектору безпеки і оборони різних профілів. Це зумовлено значною кількістю складових сектору безпеки і оборони, різними завданнями, що покладаються державою на кожен орган державної влади, й особливостями правових інструментів, використання яких дає змогу виконувати вказані завдання.

На нашу думку, для забезпечення якісної підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони важливо сформувати якісну систему рекрутингу та комплектування сил безпеки і

¹ Про Стратегію воєнної безпеки України : Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25.03.2021 // Президент України : офіц. сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (дата звернення: 29.06.2021).

оборони професійними кадрами, оновити підходи до проведення процедури відбору (як професійного, так і психологічного, морально-го) кандидатів на службу до органів сектору безпеки і оборони; підвищити якість підготовки наукових кадрів, що мають спеціалізовані знання, вміння, навички та методи, необхідні для вирішення проблем, пов'язаних із функціонуванням сектору безпеки і оборони; посилити практичну підготовку, зокрема проведення тренінгових навчань, орієнтованих на надання практичних навичок і вмінь вирішувати конфлікти без застосування спеціальних

засобів та зброї; підвищити якість і інтенсивність спільної підготовки сил оборони до ведення стратегічних дій.

З огляду на викладене вище перспективними напрямками наукових досліджень вважаємо вироблення механізму проведення кадрового аудиту сектору безпеки і оборони України, що дасть змогу чітко встановити спеціальності, потребу в яких держава відчуває якнайбільше, та переглянути обсяг державного замовлення на підготовку фахівців такого рівня та напряму.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Андреев А. Особливості підготовки поліцейських кадрів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 100–103.
2. Букур-Марку Г., Флурі Ф., Тагарев Т. Оборонний менеджмент: Ознайомлення. Київ; Женева, 2011. 214 с.
3. Долинська М. С. Проблеми юридичної освіти в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 32–37.
4. Рибидайло А., Прокопенко О., Терещенко С. Концептуальна модель управління кар'єрою військовослужбовців Збройних Сил України. *Збірник наукових праць Центру Воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2020. № 2 (69). С. 102–109.
5. Романюк В. Вплив специфічних умов навчання у ВНЗ МВС України на здійснення підготовки поліцейських // Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.) : зб. наук. ст. і тез доп. наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 242–243.
6. Сокурєнко В. В. Підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони як передумова забезпечення національної безпеки України // Харківський національний університет внутрішніх справ: 20 років у статусі національного : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2 берез. 2021 р.) / редкол.: В. В. Сокурєнко (голова), Д. В. Швець (заст. голови), О. М. Бандурка та ін. ; упоряд. В. А. Греченко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2021. С. 17–20.
7. Сьомін С. В., Резнікова О. О. Проблеми реформування системи підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України. *Стратегічна панорама*. 2017. № 1. С. 67–73.
8. Implementation of the Right to the Anti-corruption Expertise as a Strategy for the Protection of Business / S. Vashchenko, Yu. Riabchenko, O. Dzhafarova et al. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Vol. 22, Spec. Iss. 2. URL: <https://www.abacademies.org/articles/Implementation-of-the-right-to-the-anti-corruption-expertise-as-a-strategy-for-the-protection-of-Business-1544-0044-22-SI-2-378.pdf> (дата звернення: 29.06.2021).
9. Muzychuk O. M., Bezpalo O. I., Rudoi K. M., Kalenichenko L. I. International experience of ensuring public safety and order by police forces during mass events and the possibility of its application in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol. 9, No. 25. Pp. 493–499. <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1099> (дата звернення: 29.06.2021).
10. Panova O. A., Tanko A., Povydysh V. V., Aliksieieva O. V. Law Enforcement Agencies in the System of Entities of Protection and Defense of Human Rights. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol. 9, No. 30. Pp. 77–83.
11. Problems of intellectual property in the national security system of the country / O. Bryhinets, R. Shapoval, A. Bakhaieva et al. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 2021. Vol. 8, No. 3. Pp. 471–486. DOI: [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3\(30\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(30)).
12. Shapoval R. V., Nastyuk V. Ya., Bezpalo O. I., Khystynchenko N. P. Path towards national security in the European Union: genesis and further development processes. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2018. Vol. 8, No. 1. Pp. 45–54. DOI: [https://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.1\(4\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.1(4)).
13. Shatrava S., Smolyarova M., Harust Yu., Kryvosheiev K. Theoretical and legal analysis of the category «financial security of the state». *Asia Life Sciences Supplement*. 2019. No. 21, Iss. 2. Pp. 135–152.
14. State environmental security in national and globalization aspects / O. Bezpalo O. I., Onoprienko, S. Tarasov et al. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2020. Vol. 9, No. 3. DOI: [https://doi.org/10.9770/jssi.2020.9.3\(6\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2020.9.3(6)).
15. The Essence and Types of Administrative Procedures in the Activities of Higher Education Institutions as Subjects of the Implementation of the Educational Function of the State / O. Bezpalo O. I., V. Abroskin,

O. Andriiko et al. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. Vol. 23, Iss. 1. <https://www.abacademies.org/articles/the-essence-and-types-of-administrative-procedures-in-the-activities-of-higher-education-institutions-as-subjects-of-the-implement-9708.html> (дата звернення: 29.06.2021).

16. The New Police Training System: Psychological Aspects / D. Shvets, O. Yevdokimova, I. Okhrimenko et al. *Postmodern Openings*. 2020. Vol. 11, Iss. 1, Supl. 1. Pp. 200–217. DOI: <https://doi.org/10.18662/по/11.1sup1/130/>.

Надійшла до редакції: 01.07.2021

СОКУРЕНКО В. В. ПОДГОТОВКА КАДРОВ ДЛЯ СЕКТОРА БЕЗОПАСНОСТИ И ОБОРОНЫ КАК УСЛОВИЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Аргументировано, что необходимым условием обеспечения национальной безопасности государства является обеспечение качественной подготовки кадров для сектора безопасности и обороны. Охарактеризовано современное состояние подготовки кадров и выделены проблемные вопросы в этой сфере. Отмечена необходимость обновления подходов к подготовке кадров для сектора безопасности и обороны путем введения интегрированной системы образования для персонала этого сектора, в рамках которой должны быть одновременно соблюдены принципы специализации и индивидуализации подготовки кадров, ориентированной на повышение профессионального уровня персонала, сделан акцент на качественно новую культуру безопасности персонала на основе принципов и стандартов Европейского Союза и НАТО.

Ключевые слова: сектор безопасности и обороны, национальная безопасность, кадры, персонал, образование, кризисные ситуации, подготовка.

SOKURENKO V. V. PERSONNEL TRAINING FOR THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR AS A PREREQUISITE FOR ENSURING THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

It has been established that one of the necessary steps in the direction of ensuring national security and citizens' protection of rights and freedoms is strengthening the institutional, defense and security capabilities of bodies belonging to the security and defense sector. In this regard, it has been argued that a necessary prerequisite for national security is to ensure quality training of specialists for the security and defense sector, which will be able to respond in a timely manner to various crises.

The current state of such personnel training has been characterized. The range of problematic issues on the agenda of the security and defense sector in the direction of improving the efficiency of its operation and improving education has been identified. It has been established that due to the fact that training for security and defense sector bodies is carried out in higher education institutions with specific training conditions subordinated to the relevant central executive bodies, a situation of double subordination arises: these higher education institutions are simultaneously subordinated to the Ministry of Education and Science of Ukraine, as well as they must comply with the requirements of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education. The attention has been focused on the discussion that arises in connection with such subordination. In this regard, it has been argued the need to develop a Concept of personnel training for the security and defense sector of Ukraine and outlined the range of issues that should be reflected in it.

Emphasis has been placed on the need to update the approaches to personnel preparation for the security and defense sector through the introduction of an integrated education system for security and defense staff, within which the principles of specialization and individualization of the personnel training aimed at improving the professional level of specialists should be observed and the introduction of a qualitatively new culture of personnel safety based on the principles and standards of the European Union and NATO.

It has been emphasized that special attention during training for the security and defense sector staff should be paid to the study of possible scenarios of internal and external threats to national security.

It has been argued that to ensure quality personnel training for the security and defense sector, it is important to form a quality system of recruitment and staffing of security and defense forces with professional staff, updating approaches to the selection procedure (both professional and psychological, moral) of candidates for service in the security and defense sector;

improving the quality of training of scientific personnel who have special knowledge, skills, abilities and methods necessary to solve problems related to the functioning of the security and defense sector; strengthening practical training, in particular conducting trainings focused on providing practical skills and abilities to resolve conflicts without the use of special tools and weapons; improving the quality and intensity of joint training of defense forces to conduct strategic actions.

Key words: *security and defense sector, national security, staff, personnel, education, crisis situations, training.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Сокурєнко В. В. Підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони як передумова забезпечення національної безпеки України. *Право і безпека*. 2021. № 3 (82). С. 209–218. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.24>.

Citation (APA): Sokurenko, V. V. (2021). Personnel Training for the Security and Defense Sector as a Prerequisite for Ensuring the National Security of Ukraine. *Law and Safety*, 3(82), 209–218. <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.24>.